

Dar cu condiția să nu fie desconsiderate o seamă de aspecte adiacente pe care tot operele lui Lenin ne ajută să le relevăm.

De bună seamă corespondența menționată nu poate fi decît orientativă, e o ipoteză de lucru ce se cere a fi confirmată prin date de istorie literară. Cu alte cuvinte: o periodizare extraliterară urmează să fie transformată într-una literară, cu care prilej e posibil ca unele granițe să se deplaseze într-un sens sau altul.

Sintem de părere că „perioadei nobiliare“ îi corespunde — în mare — în dezvoltarea literaturii ruse predominarea romantismului. De altfel s-a mai observat că romantismul cel mai „pur“ s-a afirmat în literatura rusă abia după 1825. Despre Jukovski se știe că din multe puncte de vedere el n-a putut depăși faza preromantică sau sentimentalistă. Iar cît îi privește pe decembriști și chiar pe Pușkin, la ei romantismul se conjuga cu pronunțate tendințe neoclasice, fapt semnalat între altele și în alte literaturi est-europene. Nu întîmplător scriitorul romantic rus cel mai reprezentativ a fost Lermontov.

Dacă se pornește de la ideea că trăsătura cea mai caracteristică a romantismului ca mișcare literară e estetica dezamăgirii și în consecință negarea valorii estetice a activității practice, odată cu exaltarea unui ideal opus realității, atunci se înțelege de ce în Rusia tocmai după 1825 această mișcare a luat amploare, dar și de ce foarte curînd ea a stîrnit reacții negative violente mai cu seamă din partea unor critici și ideologi — Belinski (în ultima perioadă a activității) și Herzen.

S-ar putea obiecta că, după Lenin, Herzen aparținea încă perioadei nobiliare a mișcării de eliberare, că ea se încheie cu el, în timp ce Belinski era doar „premergătorul înlăturării definitive a nobililor de către raznocinți“ (XXV, 99—100). Dar tocmai în această împrejurare se relevă relativa neconcordanță dintre mișcarea de eliberare și mișcarea literară. Lenin spune undeva că una din condițiile de consolidare a unei mișcări cu adevărat revoluționare e depășirea hotărîtă a oricărui romantism politic, înțelegîndu-se prin acesta substituirea muncii practice, perseverente, cîteodată foarte puțin spectaculoase cu declamații răsunătoare și proclamări de idealuri, dar rupte de realitate.

După cum se vede în Rusia din acest punct de vedere literatura a devansat politica și a doborît de pe pedestal romantismul cu mult înainte ca obiectivul politic corespunzător să fi fost limpezit de către Cernîșevski, care, după cunoscuta apreciere a lui Lenin, „n-a fost numai un socialist utopist“, dar și „un democrat revoluționar care a știut să exercite influență în spirit revoluționar asupra tuturor evenimentelor politice ale epocii sale“ (XX, 182).

Din momentul în care problema revoluției a fost coborîtă din sfera unor idealuri inaccesibile și transformată într-o preocupare practică, în planul condiționarilor extraliterare s-a creat ambianța prielnică pentru dezvoltarea realismului critic, deși, după cum tot Lenin o observase „elementele critice sînt proprii doctrinei lui L. Tolstoi, așa cum sînt proprii multor sisteme utopice“. Dar în asta constă tocmai una din contradicțiile insolubile ale realismului critic. Căci nu trebuie să uităm observația profundă a lui Marx că